

TIMPURI ȘI CARACTERUL STILISTIC ARHITECTURAL INTERIOR, EXTERIOR AL LOCUINȚEI TRADIȚIONALE ROMÂNEȘTI-MOLDOVENEȘTI, PODOABĂ MUZEALĂ INCONTESTABILĂ

Angela MUNTEANU
Universitatea Tehnică a Moldovei

CZU:398.34(478+498)

<https://doi.org/10.52603/9789975351379.09>

Times and the interior and exterior architectural stylistic character of the Romanian-Moldovan traditional dwelling, incontestable museum decoration

Summary: Every nation has a history of multiple cultural, ethnic, linguistic interferences, which complement each other from one century to another. The Romanian people have a tumultuous past, with periods of Ottoman occupation, the liberation and unification of Greater Romania, but also the separation from the mother country after the Second World War. Currently, the political and national development path of the Republic of Moldova is struggling between the East and the West. Romanian traditional stylistics represents us through culture, tradition, and customs. We have a valuable cultural heritage inherited from our ancestors, characterized by architecture and folklore, costumes, traditions, and national holidays, which bring back the beautiful spring, winter, and autumn holidays of yesteryear.

The home is a peasant house, today a monument of traditional-vernacular architecture (made by folk craftsmen) with architecture specific to each area of the Republic of Moldova, has currently become an ethnographic museum of this richly endowed land. The peasant house is the interior space characterized by the inhabitants of a country.

The constructions had a plan, size, and aspect influenced by the physical-geographical conditions of the natural environment, by the particularities and specifics of the household system, historically and socially conditioned. Starting from the stylistic origins of manifestation in interior design and architecture, the traditional Romanian-Moldovan style can be aligned in a rustic ethnic style, monuments of peasant architecture. Therefore, according to its characteristics the rustic style represents the preservation or conservation of the traditional, the old, the folklore of a people, which makes you immediately think of the family home in an atmosphere torn from a fairy tale, sitting on a soft carpet in front of the fireplace (sobă). The rustic style is closely linked to tradition and the countryside. Traditional architecture, regardless of country and geographical area, presupposes the use of natural materials from the environment where the houses are built – wooden beams, stone, clay, straw both inside and outside. For example, the peoples of Romania, Moldova, Ukraine used wood in forested areas and stone in mountain areas.

Keywords: style, interior design, home, architecture, traditional, ethnic.

Cunoscând istoria, eroii, tradiția, ne facem mai sociabili, mai altruști, mai iubitori de om și viață. /Nicolae Iorga/

Stilistica tradițională românească-moldovenească ne reprezintă prin cultură, tradiție și obiceiuri. Avem un valoros patrimoniu cultural moștenit de la strămoși, care se carac-

terizează prin arhitectură și folclor, costum, obiceiuri și sărbători naționale. Pornind de la originile stilistice de manifestare în design interior, arhitectura și arte vizuale a stilului tradițional românesc-moldovenesc, poate fi inclus într-o stilistică etnică rustică, monumente de arhitectură țărănească, vernaculară, prezentate în monumente și interioare etnice, pictură și grafică, fotografii de istorie etc.

Arhitectura tradițională rustică, indiferent de țară și zona geografică, presupune folosirea materialelor naturale din mediul înconjurător din care se construiesc locuințele – bârne de lemn, piatră, lut, paie atât la interior cât și exterior, bunăoară la popoarele din zona României, Republicii Moldova, Ucrainei s-a folosit lemnul în zonele împădurite și piatra în zonele de munte (fig. 1) (Marcu-Lapadat 2013).

Figura 1. Concept de arhitectura tradițională rustică la diferite popoare

Casa tradițională – moldovenească – românească a obținut o formă unitară ca planimetrie: monocamerală, bicamerală, tricamerală etc. și volum, cu diferențe zonale constructive, prezentând afinități comune cu locuința formată la popoarele ucrainenilor, bielorușilor, rușilor din estul Europei. Locuințele țăranilor români-moldoveni reprezintă construcții din cărămizi de lut uscate la soare, astăzi binevenite și adaptate în turism ca locuințe ecologic sănătoase, datorită materialelor naturale eco, folosite, un refugiu perfect din jungla de beton și gălăgia urbană (Munteanu A. 2018, 37 p.; Munteanu A. 2018, 32 p.).

Figura 2. a) Al. Climașevchi. Album de peisaje, locuință monocelulară 1915-45, ANRM; b) Bordei țăranesc satul Cornovo, Basarabia, 1931; c) Ludvig Basarab. Treburi gospodărești, u/p

Printre primele construcții a strămoșilor noștri, cu un mod de viață sedentar au fost cocioabele monocelulare, monocamerale. Aceste locuințe – cocioabe, bordee formau un spațiu comun în care se regăseau toate zonele funcționale a unei locuințe – zona de intrare, zona camerei de zi, dormitor, adăposturi pentru familia țăranilor, pentru păsări și animale. Aceste construcții-cocioabe erau înglobate pe jumătate în sol cu acoperiș verde, sau rogojini de stuf (fig. 2, a, b, c) unde vara este răcoare iar iarna cald, cu soba și lejancă, pat alăturat construcției cu încălzite din interior (ANRM, FR-3279, inv. 2, d. 25, f. 32; Turdeanu E. 1995, p. 523-526; Șoianu V. 2000; Gusti D., Diaconu M., Rostaș Z., Șoianu V. 2011).

După cocioabe, cele mai vechi case în arhitectura tradițională din Basarabia se atestă cele de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, astăzi monumente istorice ale neamului. Pe timpuri locuința țăranilor adăpotea câteva generații, după care era înlocuită cu una mai performantă, corespunzător timpului.

Figura 3. Bordeii mămăii Mariei Ardeleanu, familiei Țapa (sec. al XVIII-lea) din satul Rogojeni, raionul Șoldănești

Astăzi în secolul XXI în lunca Răutului în satul Rogojeni, raionul Șoldănești mai întâlnim astfel de bordee, iar unele sunt reabilite în muzeu al ținutului natal. Aceste locuințe țăărănești, adevărate opere muzeale cândva abandonate, astăzi bătrânii își alină bătrânețile în ele, așa este și locuința mămăii Mariei Ardeleanu, bordeii familiei Țapa ș.a (fig. 3) (Maria Ardeleanu).

Figura 4. Tipologia constructivă a sobei din locuința – bordei

Bordeiele cu suprafață mică și planimetrie dreptunghiulară, săpate în stâncă iar pe-rețele din față – ușa cu două ferestre mici, clădit din piatră și uns cu lut și paie, podele de pământ bătut și acoperiș din brazde de iarbă. Spațiu interior mic cu o sobă, cuptoraș și lejancă caldă unde fiecare colțisor are funcția sa – intrare, odaie, pat-dormitor-lejancă cu soba care separă interiorul și tavan boltit. Observăm în urma cercetării o deosebită formă constructivă a sobei masive cu policioare pentru obiecte din lemn, ceramică și nișe, unde se păstrau bucatele calde (fig. 4). Iar în partea de răsărit este locul sacru a unei icoane, decorată cu prosop și busuioc, unde mereu aprinsă este o candelă. Pe lejancă se așează o saltea și lăicere, pe podea țoale, lucrate în războiul de țesut la șezătorile de iarnă (Кришталева Л. 2005; Лившиц М. 1971).

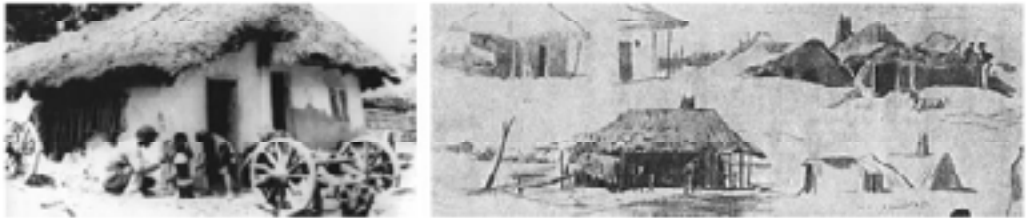

Figura 5. Bordei țărănesc satul Cornovo, Basarabia, 1931, Exemple de case bordei

Un alt exemplu a sălașului tradițional al țăranilor este casă bordei din satul Cornova, fostul ținut al județului Orhei (azi, r-nul Ungheni) Basarabia, 1931 (fig. 5), este descrierea unui grup de cercetători români în teritoriu, sat care suferise influență politică și culturală, dar și administrativă rusească, prin împărțirea populației între ”dvoreni” – boieri, mijlocii și săracii – țăranii în ”christiani, mesceanini, grajdanini” (Gusti D., Diaconu M., Rostaș Z., Șoimaru V. 2011; Защук А. 1868). Casa bordei – locuința modestă și umilă cu un interior de nivel jos și întunecat, zidită și lipită cu lut și paie, văruiță, prezintă un plan cu 1-2 odăi, camera de zi și adăpostul pentru animale. Situată către răsărit, fațada cu două geamuri mici și unul în spate către asfințit acoperită cu paie, spălată de ploaie din temelie. Însă sunt fragmente de descriere a comunității cu port popular, a caselor ”dvorenilor” – boierilor cu arhitectură tradițională de admirat. Interioarele bogat amenajate cu cearșafuri albe de pânză, cu fețe de pernă albe cu dantele, tacâmuri din ceramică, cu fotografii pe pereți, dar și frumoasele scoarțe moldovenești (Nesterov T. 2003, 213).

Figura 6. Casa memorială „Ion Creangă” din Humulești, județul Neamț, zona spațiului interior

Din vechea locuință monocelulară, devenită nesatisfăcătoare se va dezvolta casa cu tindă rece și o cameră de locuit, cu tendință spre confort, planimetria ei desfășurându-se asimetric sau simetric. De acum se poate vorbi deja de un început de separație funcțională interioară prin crearea unui spațiu special destinat locuirii, a camerei cu instalație de încălzire. Mai apoi casele de pământ, lipite cu lut și acoperite cu paie și stuf, ce nu aveau temelie pentru a le feri de umezeală, se ridica o platformă înaltă de 0,5-1,0 m, din pământ foarte bine bătut, numit „pomost” pe care se realiza construcția.

Aceeași modestie la exterior și interior descoperim și în locuința scriitorului român Ion Creangă, din satul Humulești, atât de cunoscută după descrierile în lucrarea *Amintiri din copilărie*, fotografie și pictură cu interiorul și prietenul său marele scriitor Mihai Eminescu. Casa construită din bârne de lemn, unsă cu lut și văruiată, cu acoperiș din șindrilă, camere și ferestre mici, amenajată cu mobilier rustic, prelucrat manual, război de țesut, podea din pământ și un strat de lut este mediul copilăriei sale (fig. 6) (Casa Memorială "I. Creangă", Humulești).

Astăzi, transformate în Casa memorială „Ion Creangă” din Humulești, județul Neamț. O filă istorică cu reprezentarea casei părintești este și pictura lui Aurel Băieșu, – Casa din Humulești, ulei pe carton. La fel și Casa-Muzeu din Iași, Bojdeuca „Ion Creangă”, este completată cu obiectele scriitorului cu grijă adunate, o icoană adusă din casa bunicului său. Spațiul interior slab iluminat, prezintă aceeași modestie în numărul redus de piesele mobilier, textile (Casa Memorială "I. Creangă", Humulești).

Tipologia stilistică a casei tradiționale moldovenești are o formă unitară ca planimetrie, volume, indiferent de tehnica și materialul de construcție utilizat. Aspectul exterior era determinat de tencuirea pereților și văruierea lor în interior și exterior, ce dădea impresia unor construcții din piatră. Chiar și în cazul utilizării pietrei de carieră, piatra este tencuită cu mortar de lut și văruiată. La ultimul strat se adăuga culoarea albastră – „sinea-lă” pentru a oferi casei aspect proaspăt.

Starea socială a comunității sătești formată din câteva categorii sociale: boieri, țărani liberi, impunea construirea unui anumit tip de casă: bicamerală, tricamerală pentru starea respectivă. Forma simplă și stilistica monumentală a casei cu trei camere s-a răspândit din secolul al XIX-lea până în secolul XX, odată cu uniformizarea locuitorilor satului, când s-a ridicat nivelul de trai, iar frontierele sociale au fost depășite. Totuși în această perioadă locuințele prezentau un spațiu redus pentru familii mari. Iar casele ca și în perioada antică, aveau un sistem de încălzire defectuos, care eliminau fumul în pod, pe ușă ori fereastră, astfel fiind cauza multor boli (Защук А. 1868).

Figura 7. a) Mihai Greuc. Casă moldovenească, 1968, u/p; b) Casă tradițională Orheiul Vechi, s. Butuceni, pensiune; c) Casa Corețchi, Butuceni – Arhitect Eugen Bâzgu

Cu timpul casa devine mai spațioasă, se completează cu prispă, pridvor și prag în câteva trepte. Stilistica fațadei casei este completată cu rame din lemn incrustat geometric la ferestre și ușă, cu coloane din lemn sau piatră decorate cu capiteli de coarne de berbec (din cultura geto-dacă) sau cioplire modulară a fusului (fig. 7). Casa tradițională cu trei odăi, camera de zi are zone funcționale pentru viața familiei ce se desfășura în jurul vetrei, sursa de căldură, hrană, uneori și lumină. În spatele vetrei se afla patul de lut, cup-torul, lejanca, pe care dormeau copiii, loc care s-a transformat într-o odaie mică, ascunsă și mai intimă (Ciobanu C. I. 2007).

Figura 8. Camera de zi, locuință tradițională cu interferență stilistică biedermeier

Modestia locuinței țărănești reprezintă țesăturile din cânepă, lână, in, lucrate de gospodina casei în zilele de iarnă-lăicere, păretare, prosoape și vestimentația familiei. Dar totuși mobilierul moldovenesc posedă influența stilisticii biedermeier cu linii fine curbate sau drepte, spre exemplu lavița-lada-canapea pentru podoabe are tetieră și cotiere ușor ondulate completate cu elemente de trifoi stilizat, caracteristic stilisticii germane. Obiectele de mobilier din casă devin mai variate: lavița și cufărul-comoda, blidarele și colțarele incrustate sau pictate cu motive vegetative, geometrice, pe poziționează tacâmurii din ceramică sau lemn (fig. 8) (Munteanu A. 2018, 37 p.; Munteanu A. 2018, 32 p.).

Figura 9. Casa-muzeu Alexandr Pușkin, Chișinău, spațiu interior, interferență stilistică biedermeier, austriacă

Stilistica locuințelor tradiționale la exterior și interior devin mai boeme înzestrate cu mobilier bogat decorat, cu difluență stilistică biedermeier, austriacă, prin lucrările designerului germano-austriac Michael Thonet, de factură neoclasică, aduse din afară, toate acestea prezintă exemple din muzeele ținutului natal, a personalităților de pe teritoriul Republicii Moldova. Un exemplu de locuință boierească este Casa-muzeu Alexander Pușkin, fosta casă a negustorului Naumov de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dedicată scriitorului rus exilat la Chișinău, Basarabia de Rusia Țaristă. Stilul architectural exterior dar și cel din interior al muzeului este unul istoric (fig. 9) (Casa muzeu "Pușkin").

Alte case-muzeu, modele ale patrimoniului național este Conacul Donici – Casa-muzeu Alexandru Donici localitatea Donici, edificiu cu 8 camere, amenajat cu obiecte

specifice secolului al XIX-lea, dar și țesături tradiționale basarabene – scoarțe, lăicere, masa extensibilă cu scaune și o canapea în stilul neoclasic-empire din lemn roșu lăcuit, decorat cu incrustații metalice aurite cu elemente ca: grifoni, cariatide, sfincși, coroane de frunze de laur; bufetul-vitrina, secreter-ul, icoane, sfeșnice din argint și un candelabru, amplasat pe o porțiune din tavanul pictat cu motive florale (fig. 10) (Casa muzeu Al. Donici).

Figura 10. Casa-muzeu Alexandru Donici, casa mare set de mobilier neoclasic empire

Un alt exemplu este Casa Muzeu “Grigore Vieru”, satul Pererâta, este un local vizitat de toți iubitorii de limbă maternă și neam, o casă micuță și modestă, unde sa respectat tradiția de interior și exterior al stilisticii arhitectonice naționale, și din nou întâlnim interferența stilistică al mobilierului, scaunul lui Thonet. Un alt muzeu al națiunii este Conacul Lazo din satul Piatra, raionul Orhei, unde la fel observăm multiple influențe stilistice neoclasică, biedermeier la decorul interiorului, pieselor de mobilier, una din variantele scaunului lui Thonet (fig. 11) (Casa muzeu ”G. Vieru”).

Figura 11. Casa-muzeu “Grigore Vieru”, s. Pererita, scaunul lui Thonet

Figura 12. a) Valentina Rusu-Ciobanu. Micul dejun; b) Oscar Bluhm; c) Toulouse-Lautrec. La Moulin Rouge, picturi cu scaunul lui Michael Thonet

Astăzi prin satele Republicii Moldova întâlnim astfel de case tradiționale unele părăsite în satele pustiite, reprezentând mostre istorice, adevărate vestigii. Urmărind interferența stilistico-artistică a locuinței tradiționale țărănești românești-moldovenești a monumentelor de arhitectură- formă și materiale constructive; design interior-organizare și zonare, mobilier, detalieri, stilistică; dar și arte vizuale în pictură și grafică cu portrete istorice, tablouri cu peisaje, interioare din diferite localități și perioade de timp, demonstrează bogăția incontestabilă a patrimoniului cultural al Republicii Moldova, dar și necesitatea cercetării și valorificării acestuia (fig. 12) (Marcu-Lapadat 2013). Entitatea unui popor, a unui neam, a unei culturi se regăsește în patrimoniul cultural, manifestate stilistic în arhitectură și design interior, obiecte de artă și artisanale, podoabe muzeale incontestabile, folclor și tradiții, reperi ale unei civilizații, a strămoșilor, tezaur de inspirație creaivă și moștenire generațiilor de azi și viitoare.

Bibliografie:

- ANRM, FR-3279, inv. 2, d. 25, f. 32. Climașevschi Alexandru.
- Marcu-Lapadat M. *Introducere în arhitectura de interior*. România, editura Simetria, 2013.
- Focsa P., Constantinescu H. *Arhitectura de interior și construcția mobilierului*. București, 2000.
- Turdeanu E. *Într-un sat basarabean* (Cornova, 1931). *Revista de istorie și teorie literară*, an XLIII, nr. 3-4, iulie-decembrie 1995, reprodus în *Dimitrie Gusti și colaboratorii*, Cornova 1931, p. 523-526.
- Șoimaru V. *Cornova: [monogr.] / aut. proiect., coord. și coautor*, Chișinău, editura Museum, 2000.
- Gusti D., Diaconu M., Rostaș Z., Șoimaru V. *Cornova 1931*, Chișinău: Ed. Quant, 2011.
- Ciobanu C. I. *Mihai Petric*. Chișinău: Arc, 2007.
- Munteanu A. *Indicație metodică Arhitectura spațiului interior I*. Chișinău: Editura "Tehnica – UTM", 2018.
- Munteanu A. *Indicație metodică Arhitectura spațiului interior II*. Chișinău: Editura "Tehnica – UTM", 2018.
- Nesterov T. *Stilul Orheiul Vechi. Monumente de arhitectură*. 2003. Editura Epigraf, 236.
- Zelenciu V., Bârnea P. *Orheiul Vechi: Problemele rezervației*. În: Chișinău. *Gazetă de seară*, iunie 1980.
- Кришталева Л. *Стили интерьера: от классики до авангарда*. Москва, Изд-во Ниола 21-й век, 2005.
- Лившиц М. *Декор в народной архитектуры Молдавии*. Кишинёв: Штиинца, 1971.
- Защук А. *Внутренний и внешний быт жителей Бессарабии. Материалы по географии и статистики России. Бессарабская область. Т. II*. СПб., 1868.
- Maria Ardeleanu, bătrâna care își duce viața într-un bordei. <https://inprofunzime.pro-tv.md/actualitate/in-satul-rogojeni-soldanesti-timpul-parca-s-a-oprit-in-loc-acolo-si-acum-poti-gasi-constructii-care-au-peste-o-suta-de-ani-maria-ardeleanu-insa-este-u>

nica-care-isi-duce-batranetea-traind-in-bordei-video2555772.html (vizitat 20.06.2021).

Casa Memorială „Ion Creangă” din Humulești. https://ro.wikipedia.org/wiki/Casa_Memorial%C4%83_%E2%80%9EIon_Creang%C4%83%E2%80%9D_din_Humu-le%C8%99ti (vizitat 17.04.2021).

Casa muzeu „Pușkin” din Chișinău. https://ro.wikipedia.org/wiki/Casamuzeu_%E2%80%9EPu%C8%99kin%E2%80%9D_din_Chi%C8%99in%C4%83u (vizitat 14.05.2021).

Casa-Muzeu Alexandru Donici. <https://www.visit.md/ro/tour/dom-muzej-aleksandra-donicha/> (vizitat 20.05.2021).

Casa Muzeu “Grigore Vieru”. <https://radacina.md/casa-muzeu-grigore-vieru-cuibul-care-i-a-dat-aripi-marelui-poet/> (vizitat 20.05.2021).

Date despre autor: Angela MUNTEANU, doctor în studiul artelor și culturologie, conferențiar universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Urbanism și Arhitectură, Departament Arhitectura,

e-mail: angela.munteanu1357@gmail.com, angela.munteanu@arh.utm.md,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4671-022X>